

# Josef Macůrek

**Národnost:** česká

**Datum narození:** 31. března 1901

**Místo narození:** Chomýž u Kroměříže

**Datum úmrtí:** 20. dubna 1992

**Místo úmrtí:** Brno

**Sociální zařazení:** Rodiče měli středně velké hospodářství. Otec byl chalupník, matka byla v domácnosti. Díky dobrým studijním výsledkům pobíral již na gymnáziu různá stipendia. Během studia v Praze jej finančně podporoval zámožný strýc. Roku 1938 se oženil s magistrou farmacie Marií Vozákovou, s níž měl syna Ivana a dceru Radmilu. Jeho žena poté zůstala v domácnosti a věnovala se rodině.

## Akademické působení

Josef Macůrek navštěvoval v letech 1913–1921 Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Zde jej ovlivnili především dva pedagogové – dějepisec a pozdější arcibiskupský archivář Josef Breitenbacher a literární historik Josef Vašica. Navzdory původnímu přání rodičů, aby nastoupil na teologii, odešel po maturitě na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval historii a zeměpis. Mezi jeho učitele patřili například Josef Pekař, Josef Šusta či Václav Novotný. Nejvíce však Macůrka upoutal profesor Jaroslav Bidlo, který se zabýval východoevropskými dějinami a historií polabských a pobaltských Slovanů. Během studia zdokonaloval Macůrek rovněž své jazykové znalosti. Vedle němčiny, latiny, řečtiny, staroslověnštiny a ruštiny pronikal do tajů méně obvyklých jazyků, jako byla např. rumunština. Tu také využil během své první zahraniční cesty. Roku 1923 odjel na pozvání bukurešťského profesora Nicolae Iorga do Rumunska, odkud si přivezl nejen písemné materiály, heuristické zkušenosti a soupis rumunských bohemik, ale napsal zde i svou disertační *Husitství v rumunských zemích, zvláště v Moldavsku*. Studium pak zakončil roku 1925 rigorózní zkouškou a získáním titulu doktor filozofie. Zároveň složil aprobační zkoušky, které ho opravňovaly učit na vyšších středních školách.

Macůrek však zůstal na akademické půdě. Na pražské univerzitě působil od roku 1925 jako asistent historického semináře, především pak jeho východoevropského oddělení. Ve studijním roce 1926/1927 se vydal opět do zahraničí. Během ročního pobytu v Polsku studoval na Lvovské a varšavské univerzitě, bádával v archivech a seznámil se s řadou významných polských historiků. V akademickém roce 1929/1930 vyjel do Francie, zde navštěvoval přednášky z medievistiky, byzantologie, slavistiky, ale i francouzských dějin. Ze západní Evropy se v únoru 1930 krátce navrátil do Prahy – absolvoval habilitační kolokvium a přednesl habilitační přednášku *Vlivy byzantsko-slovanské v dějinách rumunského národa*. Teprve po ukončení studia v Paříži získal titul soukromý docent pro dějiny východní Evropy a Balkánského poloostrova. V následujících letech uskutečnil zahraniční cesty do Švédska, Polska a Rumunska.

Výuku po profesoru Bidlovi na pražské univerzitě pomalu převzala Milada Paulová, a tak se začal Josef Macůrek poohlížet po jiném pracovišti. Nadějí se stala nově založená brněnská univerzita. Do Brna odešel roku 1935 a byl jmenován mimořádným profesorem slovanských dějin. Protože slavistické pracoviště v Brně nemělo žádnou tradici ani vybavení, čekala zde Macůrka náročná práce. Díky svému elánu a pílí vybudoval na Masarykově univerzitě Seminář dějin střední a východní Evropy.

V době nacistické okupace pracoval jako zemědělský dělník v Holešově a během zimních období pokračoval s historickými projekty a psaním velkých syntetických prací. Teprve po válce získal titul řádného profesora slovanských dějin s účinností od 28. října 1939. Josef Macůrek se zasloužil o poválečnou obnovu vědy, a to nejen v Brně, ale také v Bratislavě, kde několik let externě přednášel. Vytvořila se kolem něj skupina mladších spolupracovníků z Československa, ale i ze zahraničí, s nimiž v poválečných letech tzv. „vandroval“ po Slovensku a v archivech je zasvěcoval do tajů heuristiky. V letech 1946–1947 působil jako děkan filozofické fakulty, v dalším roce se stal proděkanem. Po únoru 1948 nepatřil k prominentům nového režimu, a tak byla jeho činnost postupně omezována. Přestože byl tedy Seminář dějin střední, východní a jihovýchodní Evropy zrušen, Macůrkovi se jej podařilo roku 1957 obnovit pod názvem Katedra dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy (v jejím čele stál až do roku 1970). Podílel se i na založení Kabinetu balkanistiky a hungaristiky (1966). Ačkoliv byl v době normalizace z politických důvodů penzionován, neztratil kontakt se svými žáky ani kolegy a dál pracoval. Dožil se listopadové revoluce a zemřel v Brně dne 20. dubna 1992.

## Výběr z díla

Hlavním badatelským zájmem Josefa Macůrka byly dějiny národů evropského východu a jihovýchodu. Ve svých knihách kladl, na rozdíl od svého učitele Jaroslava Bidla, důraz na souvislost dějin Slovanů s vývojem jiných evropských národů. Výsledkem jeho zahraniční cesty do Rumunska bylo mnoho pramenných studií, sepsal například *Prameny k dějinám československým v archivech a knihovnách sedmihradských* (1925) a *Nové příspěvky k dějinám československým z archivů a knihoven sedmihradských* (1927).

Ve 30. letech se věnoval dějinám polsko-litevského státu, především v 16. a 17. století. Vydal monografie *Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588–1594* (1929), *Dozvuky polského bezkrálovství z r. 1587* (1929), *Zápas Polska a Habsburků o přístup k Černému moři na sklonku 16. století* (1931) či rozsáhlý článek *České povstání 1618–1620 a Polsko* (1937). Mnoho materiálů, které získal v Polsku, využil také ke kolektivnímu dílu *Češi a Poláci v minulosti* (I, 1964; II, 1967). Macůrek se o polské, maďarské a rumunské dějiny zajímal také v souvislosti se zahraniční politikou Československa, v níž se na jedné z čelných pozic nacházela tzv. Malá dohoda. Svě snažení završil syntézami *Rumunsko ve své minulosti a přítomnosti* (1930) a *Dějiny Maďarů a uherského státu* (1934).

Během války soukromě historicky pracoval, a proto v prvních poválečných letech vydal tři velké syntézy *Dějepisectví evropského východu* (1946), třídílné *Dějiny východních Slovanů* (1947) a *Dějiny polského národa* (1948). Krátce před publikováním však byly zastaveny jeho práce *Úvod do studia dějin slovanských národů a Slované v minulosti*: nový režim těmto publikacím nedůvěřoval, protože šlo o díla historika „staré školy“. Větší štěstí pak měla Macůrkova polonistická studie *Čechové a Poláci v 2. polovině XVI. století (1573–1589)*, která spatřila světlo světa roku 1948.

Po roce 1948 se v jeho dílech častěji vyskytovala ruská tematika. Zajímal se například o česko-ruské vztahy (ČSR a SSSR. *Pohled na dějinné styky československo-ruské*, 1947), starší ruské dějiny (*První český obraz Rusi „Kronika moskevská“ r. 1590 a jeho prameny*, 1962), pozornost věnoval také ohlasu ruských revolucí v českých zemích a historii Ukrajiny.

Mimo jiné se zabýval dějinami slezských oblastí, Moravy, valašského osídlení (*Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století*) a problematikou moravsko-slovenského pomezí (*České země a Slovensko ve století před Bílou horou*). V 50. a 60. letech se soustředil na přehledové články a domácí dějiny. V době normalizace, kdy byl penzionován, se zaměřil především na dějiny svého rodného kraje (*Pod Hostýnem a Křídlem*, 1975). Vedle rozsáhlých publikací uveřejnil řadu článků, studií, recenzí a zpráv v časopisech a sbornících.

## Ocenění vědeckou komunitou

Josef Macůrek se již od mládí účastnil řady historických setkání, a to nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí. Již během první zahraniční cesty do Rumunska se zúčastnil I. mezinárodního byzantologického kongresu v Bukurešti (1924). V červnu 1927 vycestoval do Varšavy, kde se konala ustavující konference Svazu historických společností východní Evropy. Účastnil se také porady jeho výkonného výboru roku v Praze (1932) či několika z jeho dalších zasedání. Roku 1933 se ve Varšavě uskutečnil VII. mezinárodní historický kongres. Na základě referátu, který zde Macůrek přednesl, vzešla myšlenka založit společnost podporující vzájemné poznávání historické tvorby. Přestože o její ustanovení Macůrek dlouhodobě usiloval, vznikla Československo-polská historická společnost až roku 1959. Macůrek pak přirozeně získal post prvního předsedy české části česko-polské komise historiků. Jako neoficiální zástupce moravských historiků navštívil téměř všechny konference Federace historických společností východní Evropy. Masarykovu univerzitu pak v Polsku reprezentoval na řadě slavnostních akcí, sympozií či konferencí.

Od roku 1933 byl mimořádným členem Královské české společnosti nauk, o dva roky později se stal členem řádným. Roku 1931 byl zvolen mimořádným, od roku 1945 řádným členem Slovanského ústavu ČSAV; v roce 1948 se podílel na založení jeho brněnské pobočky, kterou poté vedl. V době tzv. pražského jara vedl Ústav dějin východní Evropy ČSAV, odkud byl s nástupem normalizace odvolán. Stál u zrodu Slezského studijního ústavu a spolupracoval také s Československo-rumunským ústavem.

Josef Macůrek získal řadu zahraničních i domácích poct. V 60. letech obdržel čestný doktorát vratislavské a krakovské univerzity, Řád práce a zlatou medaili UJEP v Brně. Roku 1948 obdržel za svou tvorbu o slovanských dějinách Cenu města Brna (finanční odměnu spojenou s touto cenou odevzdal kvestuře Masarykovy univerzity). V dopise F. Trávníčkovi napsal: „*Dosud jsem podporoval heuristické práce svých žáků z vlastních prostředků. Nyní bude mi možno činiti tak z prostředků veřejných.*“

Josef Macůrek působil v různých odborných časopisech. Spolupracoval s *Časopisem Matice moravské*, *Věstníkem Matice opavské*, redigoval ediční řady *Knižnice Matice moravské* a působil v redakční radě *Českého časopisu historického*. Byl také hlavním redaktorem časopisu *Slovanský přehled*.

## Evaluace

Josef Macůrek byl vůdčí osobností československých dějin slavistiky. Díky svým zahraničním kontaktům pronikl do mezinárodních odborných kruhů, stal se členem řady významných institucí a jeho díla byla všeobecně uznávána. Stál u zrodu Semináře dějin střední, východní a jihovýchodní Evropy na Masarykově univerzitě. Z Brna tak vytvořil centrum slavistického bádání. Soustředil kolem sebe mladé historiky, které ve výzkumu podporoval a učil komplikované heuristické práci. Mezi jeho studenty patřili nejen čeští a slovenští badatelé, ale ovlivnil také mnohé zahraniční historiky. Macůrkovi žáci tak pokračují v odkazu svého učitele na různých historických pracovištích až dodnes.

## Ohlasy

Nad četné historiky domácí i cizí vyniká Macůrek znamenitou znalostí jazyků, jmenovitě znalostí jazyka rumunského a maďarského, a to mu umožňuje uvádět do oběhu vědecké literatury historické věci dosud nepovšimnuté nebo zcela neznámé. Obdivuhodná jest jeho píle a vytrvalost ve shledávání látky rukopisné a neobyčejně rychlé její vypracování. \ [Jaroslav Bidlo](#)

## Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF MU, osobní spisy, kart. 10/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 108/2197.

BARON, Roman – MADECKI, Roman a kol. *Česká polonistická studia. Tradice a současnost (filologie, historie, politologie, právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 427–429.

ĎURČANSKÝ, Marek. Josef Macůrek (31. 1. 1901 – 20. 4. 1992). 100. výročí narození. *Akademický bulletin*, 2001, č. 3, s. 5.

GONĚC, Vladimír (ed.). *Josepho Macůrek viginti lustra complenti oblatum. Josef Macůrek a jeho přínos k dějepisectví o střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

HEJL, František. Josef Macůrek – historik Moravy. *Vlastivědný věstník moravský*, 1981, roč. 33, č. 1, s. 70–74.

KUBÍČEK, Jaromír – STRÁNSKÁ, Jitka. *Josef Macůrek, 31. 3. 1901 – 20. 4. 1992. Personální bibliografie*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1992.

NEČAS, Ctibor. Macůrkovo vandrování čili stipendijní pobyty a výzkumné cesty v zahraničí (1923–1932). *SPFFBU*, C 41, 1994, s. 133–142.

NEČAS, Ctibor. *Josef Macůrek*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1998.

ŠŤASTNÝ, Vladislav. Profesor Josef Macůrek sedmdesátníkem. *Vlastivědný věstník moravský*, 1971, roč. 23 č. 1, s. 101–103.

VLČEK, Radomír. *Josef Macůrek*. [online]. [cit. 15. prosince 2018]. Dostupné z: <<https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/89c8bf93252c439of44ea818f7447b8bbd537c45.pdf>>.